

Marko Ribac

**Charles Wright Mills: Sociološka imaginacija.
Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2018.
259 strani (ISBN 978-961-235-839-6), 21,00 EUR.**

Za največje sociološke klasike, predvsem pa za velika sociološka imena 20. stoletja je značilno, da so poleg svojih analitičnih in empiričnih del (nekakšnih *thèse principale*) objavili tudi poglobljene epistemološke in metateoretske refleksije svojega dela, nekakšne metodološke *thèse complémentaire*, ki so spremljale objave njihovih empiričnih analiz. Mesto, ki ga v opusu Pierra Bourdieuja potemtakem zaseda zbornik *Le Metier de sociologue*, v delih Norberta Eliasa knjiga *On Sociology* ali kar je v zapuščini Zygmunta Baumana njegova *Thinking Sociologically*, je v opusu Charlesa Wrighta Millsa monografija *Sociološka imaginacija*. Millsova klasika, napisana jasno in enostavno, točno tako, kot je sam zahteval od sociologov in sociologinj, je v grobem razdeljena na dva (večja) tematska dela: v prvem delu (2.–6. poglavje) poskuša sociološko imaginacijo locirati v polju, ki ga zamejuje dialektična enotnost temeljnih družbenih antinomij (posameznik – struktura; metoda – teorija ipd.) in prečijo ključne razprave vede (npr. razprava o pomenu vrednot v raziskovanju; razprava o intelektualnem in praktičnem angažmaju znanstvenic in znanstvenikov ipd.). V drugem delu knjige (7.–10. poglavje) na podlagi analize dejanskega stanja v družboslovju Mills opredeli koordinate in parametre ključne sintagme njegovega dela: sociološke imaginacije. Ali kot pravi sam: po obravnavi nekaterih značilnejših odklonov v družboslovju (od 2. do 6. poglavja) se v nadaljevanju (od 7. do 10. poglavja) vrača k njegovemu potencialu (str. 55). Rdečo nit Millsove klasike je zato na omejenem mestu, ki je na voljo v recenziji, najbolje zamejiti v tri ključne in najpomembnejše razprave, ki jih bom izpostavil v nadaljevanju. Te tri edinstvene točke v polemiki s ključnimi antinomijami družboslovja tudi vzpostavljajo *Sociološko imaginacijo* kot kanonizirano klasiko znotraj sociološke tradicije.

Prva ključna točka je Millsova opredelitev specifičnega empiričnega in normativnega družbenega fenomena, ki ga poimenuje sociološka imaginacija. Ta je pravzaprav nekakšna vzpostavljena in trajna intelektualna dispozicija, etos, orientacija, izkušnja ali »lastnost uma« (str. 37). Tisti ali tista, ki ima sociološko imaginacijo, razume sociozgodovinsko realnost, razume, kako sociozgodovinski dejavniki strukturirajo številne institucionalne rede (družine, vere, vojske, ekonomije ipd.) in miljeje, ki nas obkrožajo, razume povezave med njimi (str. 37, 42) in razume, kako strukturirajo naše neposredne in notranje svetove ali biografije. Vzpostavljanje habitusa s sociološko imaginacijo je tako socializacija v družboslovno zgodovino in sociološko tradicijo, vzpostavljena imaginacija pa rezultat intelektualnega napora družbenih ved. Zato Mills kasneje v knjigi razvije tudi seznam praktičnih tehnik, ki sociološko imaginacijo kultivirajo in privzgapajo (str. 242–247). Ker je pojem postal del splošne sociološke govornice, se z nereflktirano vsakdanjo rabo (ki postane fraza) in pozabo njegovih ključnih dimenzij izgubljajo tudi njegove ključne lastnosti. Zato velja ob tem izpostaviti vsaj dva Millsova poudarka.

Sociološka imaginacija ni omejena na tiste, ki so končali in končale študij sociologije, še manj se omejuje zgolj na tiste, ki jo predavajo (gl. str. 46 in 50). Sociološka imaginacija ob tem ni zgolj *ena* v nizu dispozicij, političnih ali znanstvenih ideologij, temveč *poglavitna* lastnost uma, ki obljublja udejanjanje razuma v človeških zadevah (str. 46).

Druga ključna točka monografije je razprava o treh koordinatnih točkah, ki omogočajo ustrezno preučevanje družbenih fenomenov. Mills to razpravo odpre tam, kjer se vrne k potencialom družboslovja, tj. v 8. poglavju svoje knjige. Trdi, da družboslovje lahko (in mora) ključna empirična vprašanja postavljati na križišču najpomembnejših spoznanj posameznih družboslovnih intelektualnih tradicij. »Psihološka vprašanja družbenih ved« (str. 190) ter »zgodovinsko raznovrstnost« (str. 176) je treba postavljati znotraj problemskega področja, ki osebne biografije misli v vzajemnem razmerju z zgodovino, to razmerje pa nujno znotraj dinamike družbenih struktur. Le v tako oblikovanem zgodovinskem kontekstu, znotraj družbenih struktur, lahko ustrezno preučimo empirično raznovrstnost vzpostavljenih oblik historičnih skupnosti in psihičnih procesov, ki strukturirajo človeka in njegove možnosti: od malih predkapitalističnih ali nekapitalističnih skupnosti do ustaljenih in trajnih poklicnih miljejev, od enostavnih institucionalnih redov do skupnosti, ki se diferencirajo znotraj strukturne in politične forme, ki ji rečemo nacionalna država.

Tretja točka, ki jo moram izpostaviti, je posebej pomembna za pisca pričujoče recenzije, vajenca raziskovalne obrti. Govorim o razpravi, ki sledi vsebinskemu delu knjige in zaključuje metateoretsko razpravo o sociološki imaginaciji, tj. o Dodatku o intelektualnem mojstrstvu (str. 225–256). Gre za del knjige, ki je napisana v obliki pogovora, na razpotju med nasvetom in sociološko refleksijo. Mills tu razvije izredno dragoceno razpravo o mnogih nalogah in dimenzijah intelektualne produkcije, ki ji pravimo družboslovno raziskovanje: o samem raziskovalnem procesu (str. 226–228 in 240–241), o prijavljanju raziskovalnih projektov (str. 227), o branju (str. 229 in 241), o pisanju (str. 250–251), o predstavljanju rezultatov svojega dela (str. 253), o praktičnih tehnikah in načinih, ki spodbujajo sociološko imaginacijo (str. 242–247). Tako ne dobimo le fragmentov in zgodovinskega vpogleda v delo klasika sociologije, temveč tudi ilustracijo njegovih intelektualnih veščin ter neposredne dokaze o visoki stopnji refleksije, ki jo je imel. Ta del Millsa vzpostavlja kot klasika, ki je hkrati tudi mentor, ki poskuša sociologe in sociologinje socializirati v raziskovalno prakso in poklic na način, da ti postanejo resnični znanstveniki in znanstvenice (ne pa tehniki, faktografski prenašalci oziroma prenašalke znanja in teoretskih fragmentov, agensi dominacije ter hierarhij ipd.).

Tako Mills »natančno, strokovno, ekonomično in jasno« (str. 250) opravi pot od definicije sociološke imaginacije (teza) preko kritike slepih peg intelektualnih družboslovnih tradicij (antiteza) do vzpostavitve ključnih koordinat družboslovja, ki je praktična materializacija sociološke imaginacije (sinteza). Toda ali znotraj te daljnosežne obrambe in utemeljitve sociološke vede obstaja kaj, kar je Millsu ušlo? Pozornega bralca in bralko definitivno zmoti, da ameriški sociolog ne razvije poglobljene in argumentirane razprave o praktičnem doseganju avtonomije v družboslovju, pa čeprav je jasno, da se tega problema zaveda (gl. str. 197–200) in (moralno) avtonomijo postavi celo za temeljni problem družboslovja (str. 207). Vprašanje avtonomije je namreč v

samem bistvu imanentno povezano z razpravo o doseganju ključnih političnih idealov družboslovja: svobode in razuma. Ravno tu je Mills premalo materialističen in ekspliciten, zato prevečkrat ostaja normativen in abstrakten – brez navezave na »patologije profesionalizacije« (Burawoy, str. 27) ali ozko specializacijo družboslovnih disciplin. Ključnega cilja – dejanskega udejanjanja tako svobode kot razuma ne formulira kot rešitev, ki jo moramo navezati na problematiko *boja* – za (znanstveno) avtonomijo – ali *razmerij moči*, ki jo omejujejo.

Rekel bi, da Millsovi argumenti, razviti v *Sociološki imaginaciji*, danes niso nič posebnega (izjema je njegov Dodatek o intelektualnem mojstrstvu). Vse temeljne antinomije družboslovja, ki jih prikaže, so (vsaj na papirju) dobro znane in v polju epistemologije družboslovja sistematično razdelane. Če nas zanimajo kompleksnejše epistemološke razprave vede, je celo bolje, če v roke vzamemo refleksije socioloških antinomij, ki so jih obdelali Bauman, Bourdieu ali Elias. Toda vprašanje Millsove poante ni v sami razdelavi vprašanj in razvijanju kompleksnosti sociologije, temveč v praktičnih učinkih, ki bi jih morala imeti vsebina njegove knjige. Knjiga je bolj nevarna, če/ko v njej razdelana načela razumemo in jih začnemo udejanjati v znanstveni praksi (kot so to storili Millsovi bralci Bourdieu, Elias in Baumann). Takrat lahko (z ustreznim preučevanjem, poznavanjem in preobračanjem tradicije) nekdo, ki je kultiviran v sociološko imaginacijo, povzroči prelom z birokratsko logiko in etosom, ki prežema številne raziskovalne institucije, ter stori rez s kanonizirano neumnostjo, ki jo reproducirajo akademske klike. V znanstveni praksi Millsova knjiga lahko pomaga omogočiti »revolucije« (Kuhn, 1998) v družboslovju, prakticiranje razuma in svobode v zgodovini ali zagotovi resnični napredek znanosti, ki jih šest desetletij po izdaji njegove knjige onemogočajo avtomatizem birokracije in slepa reprodukcija logik scientizma.

Literatura

Kuhn, Thomas (1998): *Struktura znanstvenih revolucij*. Ljubljana: Krtina.